

*ҚР Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрі С. С. Әбденовтің
«Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралы» (жаңа редакцияда)
заң жобасының тұсаукесерінде сөйлейтін сөзінің жобасы*

*2013 жылғы 11 наурыз
Астана қаласы*

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЗЕЙНЕТАҚЫМЕН ҚАМСЫЗДАНДЫРУ ЖҮЙЕСІН ЖАҢҒЫРТУ

***Құрметті Төраға!
Құрметті депутаттар мен әріптестер!***

Сіздердің назарларыңызға Үкімет «Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралы» (жаңа редакцияда) және «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне зейнетақымен қамсыздандыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заң жобаларын енгізді. Заң жобалары Мемлекет басшысының зейнетақы жүйесін жаңарту және Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорын құру жөніндегі тапсырмаларына сәйкес әзірленді **(2-слайд)**.

Өткенге көз сала кетсек.

Өздеріңізге белгілі, зейнетақымен қамсыздандыру жүйесін реформалау 1998 жылдан бастау алып, зейнетақымен қамсыздандырудың ынтымақты жүйесінен жинақтаушы жүйеге өту туралы шешім қабылданған болатын **(3-слайд)**. Бүгінгі таңда 3 трлн. теңгеден астам зейнетақы активі, оның ішінде 659 млрд. теңге инвестициялық табысы бар 10 жинақтаушы зейнетақы қоры жұмыс істейді.

Сырттан қарағанда, сома әжептәуір қомақты, алайда осы кезге дейін жинақтаушы зейнетақының үлесі жиынтық зейнетақы төлемдерінің 3-4% аспайды. Бұл бір жағынан, жинақтаушы

зейнетақы жүйесінің әлі «жас» болуымен, екінші жағынан зейнетақы активтерінің инвестициялық кірістілігінің төмендігімен түсіндіріледі. Өздеріңіз білесіздер, ЖЗҚ инвестициялау құралдары бойынша пруденциалдық нормативтермен берілген мүмкіндіктерді толық көлемде пайдаланбай, негізінен, мемлекеттік бағалы қағаздарға салып отырған (50%). Тиісінше, Дүниежүзілік банк ЖЗҚ қызметін тиімсіз деп таныды. Бұған қоса, бас прокуратура бірқатар қаржылық махинация фактілерін анықтады.

Осының бәрі Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорын құру туралы шешім қабылдауға себеп болды.

БЖЗҚ құру. Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қоры «МЖЗҚ» АҚ базасында акционерлік қоғам нысанында құрылатын болады. Қазақстан Республикасының Үкіметі бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорының құрылтайшысы және акционері болып табылады.

БЖЗҚ салымшылардың жеке зейнетақы шоттарын есепке алуды жүргізетін және зейнетақы жинақтары есебінен зейнетақы төлемдерін жүзеге асыратын, сондай-ақ азаматтардың таңдауы бойынша ерікті және ерікті кәсіптік зейнетақы жарналарын жинақтайтын, міндетті зейнетақы жарналарын тартуды жүзеге асыратын жалғыз ұйым болады.

Міндетті зейнетақы жарналарына мемлекеттің зейнетақы жинақтарының сақталуы бойынша кепілдігі сақталады.

БЖЗҚ зейнетақы активтерін басқаруды(4-слайд) ҚР Ұлттық Банкі, ҚР Үкіметі және БЖЗҚ арасында жасалатын сенімгерлік басқару туралы шарт негізінде ҚР Ұлттық Банкі жүзеге асыратын болады. Бұл ретте, БЖЗҚ зейнетақы активтерін басқару жөніндегі кеңес (бұдан әрі – Кеңес) инвестициялық стратегияны бекітеді.

Кеңес ҚР Президенті жанындағы консультативтік-кеңес органы болып табылады, ол оны құру туралы шешім қабылдайды, Кеңестің дербес құрамын және ол туралы ережені бекітеді.

Кеңестің негізгі функциялары:

- Қордың зейнетақы активтерін басқарудың тиімділігін арттыру жөніндегі ұсыныстарды қарау және әзірлеу;

- Қордың зейнетақы активтерін орналастыру үшін рұқсат етілген құралдардың тізбесі бойынша ұсыныстар әзірлеу және осы тізбені мақұлдау болып табылады.

БЖЗҚ зейнетақы активтерін басқару жөніндегі кеңестің дербес құрамын және ол туралы ережені Қазақстан Республикасының Президенті бекітеді.

Зейнетақы активтерін инвестициялауды ҚР Ұлттық Банкі Кеңес әзірлеген инвестициялық стратегияға сәйкес жүзеге асырады. Бұл ретте Ұлттық Банкке инвестициялық стратегияға сәйкес инвестициялық портфельді басқаратын ұйымды таңдау құқығы берілетін болады.

Ұлттық банк лицензиясы бар, бағалы қағаздар нарығына кәсіби қатысушы не шет мемлекеттің заңнамасына сәйкес қызметтің осыған ұқсас түрін жүзеге асыратын шетелдік ұйымдар инвестициялық портфельді басқарушы ұйымдар болуы мүмкін.

Инвестициялық портфельді басқарушы ұйымды тандауда Ұлттық банк таргеттейтін инвестициялық табыс деңгейін қамтамасыз ету мүмкіндігі, зейнетақы активтерін басқарудың тарихи нәтижелері, өндіріп алу комиссиясының деңгейі және олардың іскерлік беделі негізгі өлшемдер болып табылады.

Зейнетақы активтері Ұлттық Банкте сақталатын болады, ол зейнетақы активтерін жинақтау және орналастыру, инвестициялық табысты алу бойынша барлық операцияларды есепке алуды жүргізеді. Ұлттық Банктің бақылауындағы зейнетақы активтерін бұлай шоғырландыру және басқару біздің азаматтарымыздың жинақтарына тиімді және қауіпсіз иелік етуге мүмкіндік береді.

Заң жобасы салымшылардың жеке зейнетақы шоттарын және олардың зейнетақы жинақтарын ЖЗҚ-дан бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорына аудару тәртібін регламенттейтін өтпелі ережелерді көздейді.

Азаматтардың зейнетақы активтері мен жинақтары толық көлемде аударылатын болады.

БЖЗҚ зейнетақы жинақтары бірыңғай қорға берілген салымшылармен (алушылармен) осы заңды қолданысқа енгізгенге дейін жасалған зейнетақымен қамсыздандыру туралы барлық шарттар бойынша құқықтық мирасқор болып табылады.

Жеке ЖЗҚ зейнетақы активтерін БЖЗҚ беру тәртібі заңнамалық тұрғыда регламенттелген және барынша қысқа мерзімде жүзеге асырылатын болады.

Жұмыс істеп тұрған ЖЗҚ өз активтерін сақтап қалады және өз қызметін инвестициялық портфельді басқарушы (оларға

зейнетақы активтерін басқару бойынша лицензияны инвестициялық портфельді басқару бойынша лицензияға алмастыру құқығы беріледі) немесе ерікті жинақтаушы зейнетақы қоры ретінде жалғастыра алады.

Ерікті жинақтаушы зейнетақы қорларының ерікті және ерікті кәсіптік зейнетақы жарналарын тартуға, ерікті зейнетақы жарналарын сенімгерлікпен басқаруды жүзеге асыруға, инвестициялық портфельді басқарушы ретінде БЖЗҚ-ның зейнетақы активтерін басқаруға және бағалы қағаздар нарығында номиналды ұстаушы ретінде клиенттердің шоттарын жүргізу құқығынсыз брокерлік немесе дилерлік қызметті дербес жүзеге асыруға құқығы бар.

ҚР Ұлттық Банкі ерікті жинақтаушы зейнетақы қорларының қызметіне пруденциялық бақылауды жүзеге асыратын болады.

Жалпы алғанда, заң жобасы Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес жүзеге асырылатын жаңғыртудың бір бөлігі болып табылатын жинақтаушы зейнетақы жүйесіне институционалдық өзгерістер енгізуді көздейді.

Осыған орай, зейнетақы жүйесін жаңғырту жөніндегі жұмыс тобы әзірлеген өзгерістердің қосымша блогын назарларыңызға ұсынуға рұқсат етіңіздер.

Аталған жүйе 2005 жылы қабылданған үшдеңгейлі (базалық, міндетті және ерікті деңгейлер) әлеуметтік қамсыздандыру тұжырымдамасы шеңберінде жұмыс істейтін болады (**6-слайд**), бұл зейнетақы жүйесінің аралас сипатын білдіреді және мынадай проблемаларды шешуді көздейді.

Бірінші. Жұмыс істейтін тұрғындарды жинақтаушы зейнетақы жүйесінің қызметтерімен қамтуды кеңейту.

Жалпы жұмыс істейтін халықтың саны биылғы жылдың 1 қаңтардағы жағдайы бойынша 8,5 млн. адамды құрайды, оның ішінде 5,7 млн-ы жылына бір рет болса да зейнетақы жарнасын аударған ЖЗҚ қатысушысы болып табылады, ал зейнетақы жарналарын жылына 12 рет жүзеге асыратын адамдардың саны бар-жоғы 3,7 млн. адамды құрайды (экономикалық белсенді адамдардың 41 %) (**7-слайд**).

Бұл проблема уақытылы шаралар қабылдамаса, өзекті проблема болып табылады, аталған адамдар зейнетақымен

қамсыздандырудың ынтымақты жүйесіне де, жинақтаушы жүйесіне де қатыспай, халықтың әлеуметтік тұрғыдан осал топтарының қатарын толықтыратын болады.

Осыған байланысты, жұмыспен қамтуды және жалдамалы жұмыскерлердің, өз бетінше жұмыспен айналысатын адамдардың табысын заңдастыру және олардың ең төменгі зейнетақымен қамсыздандыру кепілдіктерін күшейту арқылы зейнетақы жинақтары жүйесіне қатысуды ынталандыру жөнінде кешенді шаралар жоспарлануда. Осы мақсаттарда, базалық зейнетақыны кепілді ең төменгі зейнетақыға өзгерту көзделеді.

Жалдамалы жұмыскерлерді қамтуды кеңейту мақсатында жұмыскерлердің жинақтары жұмыс берушілердің тиісті жарналарымен толықтырылатын ұжымдық-ерікті зейнетақы жинақтары тетігін енгізу жоспарлануда.

Екінші. Әйелдердің сәйкес зейнетақымен қамсыздандыру проблемасы.

Әйелдердің зейнетақы жинақтары мөлшерінің артта қалуы мынадай екі себеппен түсіндіріледі:

1) бала туу және босану жөніндегі демалыстарда болуына байланысты жинақтаушы зейнетақы жүйесіне қатысу өтілінің аз болуына және ер кісілерге қарағанда зейнетке ерте (тиісінше 58 және 63) шығуына байланысты;

2) еңбекақы төлеуде гендерлік айырмашылықтарға қатысты. Соңғы бес жылдың ішінде мысалы, экономика бойынша әйелдердің орташа айлық жалақысы жалпы ер кісілердің орташа айлық жалақысының 66%-дан 68 % құраған.

Әйелдердің зейнетке шыққаннан кейінгі өмір сүру кезеңінің (20,84 жас) ер кісілермен (12,99 жас) салыстырғанда көбірек болатынын ескерсек, әйелдердің қалыптасқан жағдайда сәйкес зейнетақымен қамсыздандырылу мүмкіндігі аз екенін көреміз.

Осыған орай, *әйелдердің зейнет жасын біріздендіруді ұсынамыз.*

Сондай-ақ бала күтімі бойынша кезеңдегі әйелдердің міндетті зейнетақы жарналарын субсидиялау мәселесі қарастырылуда.

Үшінші. Еңбек жағдайы зиянды адамдар үшін зейнетақымен қамсыздандыру проблемасы.

(9-слайд). Қазіргі кезде қолданыстағы заңнамаға сәйкес жұмыс жағдайлары зиянды және қауіпті адамдарды әлеуметтік қорғау зейнетақымен қамсыздандырудың жалпы схемасымен қатар:

- № 1 және № 2 тізімдер бойынша мемлекеттік арнаулы жәрдемақы төлеу (ынтымақты жүйе қатысушылары) есебінен және
- жинақтаушы зейнетақы жүйесіне ерікті зейнетақы жарналарының негізінде зейнетақымен қамсыздандыру (аралас және жинақтаушы жүйелерге қатысушылар үшін) жүзеге асырылуда.

№ 1 және № 2 тізім бойынша жәрдемақы алушылар биылғы жылдың 1 наурызындағы жағдай бойынша 41 498 адамды құрайды. Ерікті кәсіптік зейнетақы жарналары жалпы жинақ сомасы 114,4 млн. теңгемен 4 мыңнан асатын адамға ғана төленеді.

Еңбек жағдайы зиянды және қауіпті жұмыскерлердің саны Статистика агенттігінің деректеріне сүйенсек, 2012 ж. 1 қаңтардағы жағдай бойынша 346,6 мың адамды құраған, бұл ерікті жинақтаушы зейнетақы жүйесінің дамымағандығын, тиісінше жинақтаушы зейнетақы жүйесіне қатысушылардың ерекше еңбек жағдайымен байланысты қатерлерді өтемейтіндігін көрсетеді.

Міндетті зейнетақы жарналарына қосымша еңбекақы төлеу қорының 5 % мөлшерінде міндетті кәсіптік жарналарын енгізу ұсынылады. Бұл ретте жұмыс берушілер МКЗ жинақтарын зиянды болып саналатын өндіріс түрлеріне және соларда жұмыс істейтін адамдарға ғана аударатын болады. Өндіріс түрлерінің тізбесін және зиянды өндірістерде істейтін жұмыскерлер кәсіптерінің тізімін Үкімет бекітіп, кезең-кезеңімен қайта қарап отыратын болады (болжам 135 мың адам).

Нәтижесінде жұмыс берушіге жүктеме азаяды, өйткені кәсіптік зейнетақы жүйесіне аударылатын сома салық төлемдерін жүзеге асыру кезінде алынып тасталатын болады.

Бұған қоса, өзгерістер жұмыс берушінің өндірісте жұмыс жағдайын жақсартуға ынтасын арттыруға тиіс, себебі жұмыс берушінің міндетті кәсіптік зейнетақы жарналарына жұмсалатын шығысы осыған тәуелді болады.

Назарларыңызға рахмет.